рассмотрению, и в этой связи уметь уравновешивать знание и веру в процессе познания, духовного освоения окружающей действительности.

Литература

1. Виндельбанд В. Прелюдии. Философские речи и статьи. Избранное. Дух и история. - М., 1995.
2. Дюркгейм З. Метод социологии. - М., 1990.
3. Кнабе Г.С. Путь к дьяволу // Когнитивно-коммуникативные стратегии современного научного познания. - М., 2004.
4. Фейерабенд П. Избранные труды по методологии науки. – М., 1986.
5. Юркевич П.Д. Из науки о человеческом духе. Философские произведения. – М., 1990.

Корнієнко Г. Координати сучасних стратегій мисленої діяльності

Дана стаття присвячена дослідженню характерних рис сучасного стану просторових орієнтирів створення стратегій мисленої діяльності. Визначаються «координати» підґрунтя побудови дослідницьких програм.

Ключові слова: *стратегія, мислена діяльність, дослідницька програма.*

Korniyenko G. Contours of contemporary strategies of mentality work

The article dedicates of characteristic's research of contemporary state of space's orientation points of creation of mentality work's strategies. Mean the foundation's "coordinates" of construction of programs research.

Keywords: *strategy, mentality work, research program.*

УДК 316.334.3:326

Яна Кондрашова
викладач кафедри філософії
Мелітопольського державного педагогічного
університету ім. Б.Хмельницького
(м. Мелітополь)

ГРОМАДСЬКА ДУМКА І ВЛАДА

У статті розглядається комплекс проблем, що торкаються взаємини влади і громадської думки, а саме: роль громадської думки в соціально-політичному житті суспільства, проблема інституціоналізації громадської думки в Україні. Аналіз цих проблем є актуальним і важливим для України, бо відсутність реального суб'єкта громадської думки в "негромадянського» суспільстві веде до нехтування думками населення.

Ключові слова: *громадська думка, влада, інституціоналізація громадської думки, електорат.*

Гострота проблем в соціальній, економічній, культурній сферах життя України, все з більшою наполегливістю висуває на перший план значимість політичної сфери, в якій іде достатньо інтенсивна кристалізація всіх політичних цінностей. Політичні відносини

представляють собою тип відносин між соціальними групами, націями, іншими соціальними спільнотами, ядром яких виступає завоювання, утримання та використання влади.

Отже, політична діяльність – це та діяльність, що пов'язана з різними аспектами організації державної влади. Тому в умовах демократії вона багато в чому співпадає з одержанням, аналізом і використанням громадської думки. Успіх побудови демократичного суспільства в Україні залежить в більшості від того, чи буде являтися громадська думка інститутом, який не тільки здатний легітимізувати демократичні основи влади, але і являється фактором, стримуючим відхід влади від принципів демократичного суспільства.

В соціології громадської думки працювали і працюють такі ведучі зарубіжні та вітчизняні вчені, як: П.Бурд'є, Б. Берельсон, Ф. Гольцендорф, Дж. Геллап, П. Лазарсфельд, Г. Лассуел, С. Сігеле, Е. Ноель-Нойман, У. Мак-Дугалл, Ф. Олпорт, Б.З. Докторов, В.С. Коробейников, В.Л. Оссовский, В.А. Полтарак, Д. Гавра, С.О. Войтович, А.А. Ручка та інші.

Громадська думка є одним з найважливіших феноменів суспільного життя і зростання її впливу на соціальні відносини пов'язане з демократизацією життя, підвищенням культурного та освітнього рівня населення. Термін «громадська думка» вперше застосував у другій половині XII століття англійський державний діяч лорд Д. Солсбері на означення моральної підтримки населенням країни дії парламенту. Поступово цей термін став загальноприйнятим. Громадська думка є водночас і суспільним явищем, і станом суспільної свідомості і, формою соціального контролю, й індивідуальним, бо існує в свідомості індивідів у вигляді оцінок і суджень, реалізуючись в їхній поведінці.

Еволюція поняття «влада» в історико-соціологічному процесі засвідчила її глибинність, різноплановість, багатогранність [11]. Проте, незважаючи на суттєві відмінності в тлумаченнях влади різних напрямків та в різні сторичні часи переважна більшість теоретиків віддавала належне громадській думці, як основі становлення й утвердження влади та волевиявлення.

Однак легітимізація виборних органів влади і специфіка вираження ними поглядів і думок населення є складною проблемою.

Серед дослідників легітимізації політичної влади слід назвати як визначних класиків соціологічної думки: М. Вебера, Ж.-Л. Шабо, С. Ліпсета, Д. Істона, М. Догана, Ю. Габермаса, так і сучасних

українських дослідників С. Рябова, Є. Бистрицького, М. Тура, О. Висоцького та ін.

Легітимація є не чим іншим, як процесом підтримання зворотного зв'язку між політичною системою та громадянським суспільством в особі різних асоціацій громадських груп у вигляді перманентного моніторингу. Виступаючи представником сильної волі вони є індикатором легітимності та інструментом психологічного тиску на управлінський апарат держави. Громадська думка стає, таким чином, технологією впливу на формування органів державної влади, їх легітимації.

Одним з головних джерел легітимації політичної влади виступає виборчий процес. Проблеми електоральної соціології досліджували Г. Гознелла, Берельсон, Е. Даунс, Е. Кембелл, Л. Конверс, П. Лазарсфельд, Ч. Мерріам, Е. Ноель-Нойман, П. Ордешук, в українській соціології – М. Белецький, Є. Головаха, Е. Гугнін, О. Вишняк, В. Єрмак, В. Карасьов, В. Оссовський, Л. Князєва, В. Полторак, О. Петров, А. Ручка, Н. Паніна, В. Хмелько, В. Чигрин та інші.

Вченими пропонується розглядати електоральну поведінку як сукупність цілеспрямованих систем соціальних дій, що здійснюються структурно-функціональними групами суб'єктів виборчого процесу, змістом яких є пропаганда, агітація, підтримання впродовж передвиборчої компанії того чи іншого кандидата (партії) з метою делегування йому (їй) конституційно визначених повноважень.

Існують декілька концептуальних підходів (моделей), що пояснюють природу електорального вибору впливом певних факторів.

Так, згідно з теорією раціонального вибору М.Вебера, виборець обирає варіант, який відповідає його цілям, тобто вигідний для себе [2]. По суті справи такі люди здійснюють не раціональний, а моральний вибір, голосуючи на основі базових цінностей і моралі.

Друга концепція – розроблена О. Петровим: первинні базові установки і ціннісні орієнтації виборців формулюються на основі елементів суспільної свідомості [10]. При цьому, за думкою О. Петрова, громадська думка в найбільшій мірі може змінювати рішення виборців при голосуванні, бо вона обіймає скрите чи явне, достатньо стійке оціночне відношення різних соціальних спільнот до проблем, фактів дійсності, що формує норми або псевдо норми соціуму.

В зв'язку з проблемою впливу громадської думки на поведінку особи-електора цікавою є «спіраль мовчання», доказана німецьким соціологом Е. Ноель-Нойман [9]. Одним з наслідків «спіралі мовчання» є «ефект зрушення останньої хвилини», а саме: бажання виборців під впливом

громадської думки теж «бути поруч з переможцем». В результаті деякі виборці змінюють свій вибір безпосередньо в день виборів, в останню хвилину. Причому, змінюють в бік кандидата, який з точки зору цих людей, має найбільші шанси бути обраним. Е. Ноель-Нойман на основі досліджень в Європі зробила висновок, що таке «зрушення» приносить лідеру до 3 – 4 % голосові додатково.

Ще одним елементом суспільної свідомості, що має значний вплив на електорат є суспільні настрої. Вони характеризуються визначеною предметною направленістю (політичні, естетичні, релігійні та ін.) і можуть проявитися, як в апатії, депресії, так і в підйомі, ентузіазмі.

І якщо перший різновид електоральної поведінки ми характеризували як близький до ідеалу демократичного вибору, то другий – це ненормальна, неблагополучна ситуація недемократичних виборів в посттоталітарній країні [6].

Видатний французький соціолог П. Бурд'є не випадково вказував, що ринок політики – один з найменш вільних ринків. Із самих сильних обмежувачів свободи цього ринку – професіоналізм гравців, виробників політичної продукції; вимоги до їх компетенції увесь час зростають: так, наприклад, для розуміння змісту будь-якої політичної позиції, програми, заяви, рішення та ін. необхідно добре орієнтуватися в універсуші конкуруючих товарів [1, с. 189 – 190]. В умовах дефіциту серйозної політичної інформації виборець буде використовувати ту, яку легше одержати, отже зростає роль ЗМІ, напряму працюючих з виборцями і створюючими позитивний чи негативний імідж кандидатам і партіям.

Розглядаючи політиків як «покупців», ми одержуємо таку модель, яка дозволяє пояснити, як повинен діяти політичний клас, щоб ефективно використовувати свої функції [8].

Отож, уся політична діяльність (держави, політичних партій і рухів, відображаючих інтереси соціальних груп) – це саме діяльність, пов'язана з різними аспектами державної влади. Тому в умовах демократії вона співпадає в багатьох моментах з одержанням, аналізом і використанням громадської думки. Отже, громадська думка розглядається нами як форма реалізації в вербальній поведінці соціальних відносин (які регулюються цінностями) між її (думки) суб'єкта і суб'єктами влади.

Слід звернути увагу на те, що в процесі реалізації політики сукупність соціальних порядків завжди перебуває під загрозою, що вимагає засобу розв'язання конфліктів і протиріч. Це дозволяє зробити публічна політика. Публічна сфера – це сфера публічного життя, в рамках якого може розгортатися обговорення суспільно значущих питань, що призводить до

формування проінформованої громадської думки. Поняття «публічна політика» пов'язане зазвичай з активною демократичною громад кістю, тобто відбувається процес, який Р. Ленуар називає «медіатизацією политики». В основі якої лежить не стільки криза функціонування держави, скільки розладу соціальної бази не її самої, а даної форми абсолютного етатизму: держави як цілого, гарантованого державою. Офіційна думка стає лише однією із складових громадської думки.

Важливим фактором формування громадської думки є ступінь розвинутості суспільства, стан суспільної свідомості. Стан української суспільної свідомості має визначатися не як домодерний, а як такий, що містить очевидні елементи світогляду «людини кризи» [4].

Але під впливом призової ситуації спостерігаємо низку процесів, що відбуваються, зокрема, у значному урізноманітнені індивідуальних життєвих норм і стилів, збільшення рухливості професійної структури [5].

В сучасній складній економічній, політичній ситуації в Україні громадська думка все більше укріплюється в запереченні владних структур [7].

І при всій очевидній можливості врахування думки населення, на практиці фіксується тенденція неадекватного відношення представників влади, органів управління до використання громадської думки в їх діяльності. Деякі причини даного явища виділив відомий український соціолог Є. Головаха [3]. Він наголошував на тому, що коли мова йде про владні, політичні відносини і процеси, громадська думка виступає не як допоміжний їх регулятор, а як основний засіб забезпечення їх функціонування і розвитку.

Отже, доцільно зробити такі висновки:

1. Громадська думка використовується у регулюванні різноманітних типів суспільних відносин, але найбільш важливим є її застосування в політичній діяльності, бо тут вона виступає як головний спосіб забезпечення і функціонування політичних процесів і відносин.

2. Розуміння громадської думки як соціального інституту і становлення інституціоналізованих взаємовідносин громадської думки та органів влади – складний і неоднозначний процес. При тому, що придбання громадською думкою інституціоналізованих рис пов'язано передусім з визнанням органами влади цього інституту повноцінним суб'єктом взаємодії, з формуванням в суспільстві елементів ціннісного відношення до неї, надання даному феномену реальної, а не символічної значимості.

3. Легітимізуючи політичну владу, виборчий процес виступає як ключовий момент представницької демократії, де вага громадської думки має тенденцію до збільшення.

Література

1. Бурдье П. Социология политики. – М., 1993. – С. 189 – 190.
2. Вебер М. Основные социологические понятия // Избранные произведения. – М.: Прогресс, 1990. – С. 511.
3. Головаха Є. Громадська думка, соціологія і влада // Громадська думка і політики. За матеріалами семінару. – К.: Фонд «Демократичні ініціативи», 1997. – С. 16 – 21.
4. Грабовський С. Україна. Європа. Присмерк // Сучасність. – 2000. – №12. – С. 28.
5. Ионин Л. Культура и социальная структура // Социс. – 1996. – № 4. – С. 32.
6. Князева И.В. Электоральное поведение как социокультурное явление. Автореф. дис… канд. социол. наук.– Харьков, 1996. – С. 10
7. Левада Ю. Феномен власти в общественном мнении: парадоксы и стереотипы восприятия // Мониторинг общественного мнения. – 1998. № 5. – С. 15
8. Морозова Е.Г. Политический рынок и политический маркетинг. – М., 1999. – С. 244
9. Ноэль-Нойман Э. Общественное мнение. Открытие спирали молчания: Пер. с нем./Общ. Ред.и предисл. Мансурова Н. С. – М. : Прогресс-Академия, Весь Мир, 1996, – С. 289
10. Петров О. Социологические избирательные технологи. – Днепропетровск: Арт-Пресс, 1998. – 164 с.
11. Слободянюк А. В. Еволюція концептуальних уявлень про владу в історико-соціологічному процесі: Автореф. дис... канд. соціол. наук: 22.00.01 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2002. – 12 с.

Кондрашова Я. Общественное мнение и власть

В статье рассматривается комплекс проблем, которые затрагивают взаимоотношения власти и общественного мнения, а именно: роль общественного мнения в социально-политической жизни общества, проблема институционализации общественного мнения в Украине. Анализ этих проблем является актуальным и важным для Украины, ибо отсутствие реального субъекта общественного мнения в «негражданском» обществе ведет к пренебрежению мнениями населения.

Ключевые слова: *общественное мнение, власть, институционализация общественного мнения, электорат.*

Kondrashova Y. Public opinion and government

The article deals with complex issues that affect the relationship between power and public opinion, namely: the role of public opinion in the socio-political life of society, the problem of institutionalization of public opinion in Ukraine. Analysis of these issues is relevant and important for Ukraine, because the lack of real subject of public opinion in the "uncivil" society leads to the neglect of views of the population.

Keywords: *public opinion, power, the institutionalization of public opinion, the electorate.*